

**ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ТА ОЦІНКИ ПОКАЗАНЬ СВІДКІВ
У СПРАВАХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ**

Сергій В'ячеславович СВЯТОВЕЦЬ,

*аспірант відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Організована злочинність є одним із найбільших викликів для системи правосуддя, адже її дія охоплює широке коло злочинів, що мають високий рівень латентності та складність викриття. Показання свідків у таких справах є важливим джерелом доказів, але їх отримання і оцінка супроводжуються численними труднощами, обумовленими характером злочинної діяльності.

Організована злочинність характеризується складною ієрархією та ретельно продуманим розподілом ролей серед учасників. Це створює значні перешкоди для збору свідчень, адже більшість свідків не мають повного уявлення про діяльність усієї злочинної групи, а лише про окремі її аспекти. У таких справах важливе значення набувають заходи, спрямовані на забезпечення анонімності та захисту свідків. Свідки, які співпрацюють із правоохоронними органами, можуть піддаватися серйозним загрозам з боку злочинних угруповань, зокрема фізичному насильству чи шантажу. Для їхньої безпеки держава зобов'язана використовувати широкий спектр механізмів, включаючи зміну місця проживання, забезпечення нових документів, використання закритих судових слухань або захист свідків за допомогою спеціальних програм. Такі заходи дозволяють мінімізувати ризик для свідка і підвищують його готовність до співпраці зі слідством. Окрему увагу слід приділити психологічним аспектам роботи зі свідками. Особливо це стосується осіб, які свідчать проти організованих злочинних угруповань, адже вони часто перебувають у стані стресу або страху[1]. У таких випадках до процесу отримання свідчень можуть залучатися психологи, які допомагають знизити емоційне напруження та створити сприятливу атмосферу для надання показань. Допит має проводитися із суворим дотриманням прав свідка, щоб уникнути психологічного чи фізичного тиску. Розробка довірливих відносин між свідком та слідчим є важливим елементом ефективного збирання доказів. Через високий рівень конспірації в організованих злочинних групах часто відсутні прямі свідчення, тому значна увага приділяється непрямим показанням. До таких належать свідчення, що частково підтверджують факт злочину або вказують на окремі його деталі. Важливим завданням слідства є встановлення їхньої достовірності шляхом порівняння з іншими доказами, такими як

матеріали обшуків, записи телефонних розмов або результати експертиз. Інтеграція цих даних дозволяє створити цілісну картину злочинної діяльності та підтвердити зв'язок між учасниками угруповання.

Таким чином, специфіка свідчень у справах про організовану злочинність вимагає багаторівневого підходу, що поєднує захист свідків, врахування їхнього психологічного стану та ефективного використання непрямих доказів. Лише комплексне врахування цих аспектів дозволяє досягти справедливості та сприяти ефективному розкриттю злочинів.

Методи отримання показань у справах, пов'язаних із організованою злочинністю, мають особливе значення через специфіку таких злочинів, що характеризуються високим рівнем конспірації, складною структурою угруповань і можливим залякуванням свідків. Ефективна робота зі свідками починається ще до безпосереднього допиту. Підготовчий етап передбачає ретельний збір інформації про свідка, зокрема його зв'язки, обізнаність про події та можливі мотиви для співпраці або відмови свідчити[2]. Важливо також оцінити, чи перебуває свідок під тиском з боку злочинної групи, та передбачити заходи для зниження такого впливу.

Безпосереднє проведення допиту є критично важливим етапом. Для забезпечення прозорості та дотримання прав свідка необхідно уникати навідних запитань, які можуть спотворити його свідчення. Важливо створити таку атмосферу, за якої свідок почуватиметься вільно і безпечно, що значно підвищить точність та об'єктивність наданої інформації[3]. У багатьох випадках допит проводиться у присутності адвоката свідка або навіть із залученням представників органів захисту. Використання відеофіксації дозволяє зберігати об'єктивний запис процесу, що є важливим доказом у подальшому розгляді справи. Одним із дієвих методів є використання угод зі свідками[4]. У багатьох країнах особи, які надають значущу інформацію щодо діяльності злочинного угруповання, можуть розраховувати на пом'якшення покарання або отримання інших гарантій. Така практика стимулює свідків до співпраці навіть у складних ситуаціях. Проте укладення угод має відбуватися у суворій відповідності до закону, щоб уникнути зловживань або тиску на інших учасників процесу. Залучення до роботи зі свідками спеціалістів є ще одним важливим методом. Психологи допомагають працювати з особами, які зазнали стресу або психологічного тиску[5]. Їхня участь сприяє коректному проведенню допиту, уникненню конфліктних ситуацій і виявленню маніпулятивних поведінкових моделей. Криміналісти аналізують надані свідчення, співставляючи їх із речовими доказами або іншими матеріалами справи. Такий підхід дозволяє виявити невідповідності та визначити ступінь достовірності наданої інформації.

На нашу думку, комплексне використання цих методів дає змогу отримувати більш якісні свідчення навіть у складних обставинах. Дотримання правових норм, залучення сучасних технологій і забезпечення належного захисту свідків сприяють підвищенню

ефективності розслідування злочинів, пов'язаних із організованою злочинністю, та формуванню переконливої доказової бази для розгляду справ у суді.

Оцінка достовірності свідчень у справах, пов'язаних із організованою злочинністю, є надзвичайно важливим етапом слідства, оскільки саме на цьому етапі визначається, наскільки отримані свідчення можуть слугувати переконливим доказом у справі. Для цього слід враховувати кілька ключових аспектів. Передусім необхідно оцінювати послідовність та логічність наданих свідчень. Вони мають бути узгодженими, відображати чіткий зв'язок подій та не суперечити іншим зібраним доказам. Навіть незначні суперечності можуть викликати сумнів у правдивості свідка, особливо якщо вони стосуються ключових моментів справи. Не менш важливим є об'єктивність свідчень, що передбачає їхнє підтвердження іншими матеріалами справи[6]. Це можуть бути речові докази, аудіо- чи відеозаписи, показання інших свідків або експертні висновки. Свідчення, які не мають об'єктивного підтвердження, повинні бути ретельно перевірені, оскільки вони можуть бути викривленими або цілком неправдивими. Важливо також враховувати контекст, у якому надаються показання, зокрема час, обставини, стан здоров'я свідка та інші фактори, що могли вплинути на його сприйняття або запам'ятовування подій. Особливу увагу слід приділити мотивам свідка. Мотивація є одним із визначальних чинників, які можуть впливати на достовірність свідчень. Наприклад, особа, яка є учасником злочинної організації, може намагатися перекласти відповідальність на інших або надати неповну інформацію для зменшення власного покарання. У таких випадках важливо аналізувати характер свідчень та їхню відповідність іншим даним. Мотиви можуть бути не лише корисливими, але й базуватися на страху перед помстою, що є типовим у справах, пов'язаних із організованими злочинними групами. Свідок, який зазнає тиску, може надавати неправдиві або перекручені показання, тому необхідно виявляти та мінімізувати такі впливи. Зовнішні фактори також відіграють значну роль в оцінці свідчень. Загрози, шантаж чи інші види тиску з боку злочинної групи можуть суттєво вплинути на правдивість свідчень. У таких випадках критично важливо забезпечити повний захист свідка, аби створити умови, за яких він зможе надавати інформацію без страху за власну безпеку. Крім того, слід враховувати фізичний та психічний стан свідка на момент допиту. Наприклад, емоційне виснаження, стрес або вживання алкоголю чи психотропних речовин можуть впливати на якість свідчень і навіть призводити до викривленого сприйняття подій.

Ми вважаємо, що комплексний підхід до оцінки достовірності свідчень передбачає інтеграцію всіх наведених чинників. Лише детальний аналіз послідовності, об'єктивності, мотивації та впливу зовнішніх обставин дозволяє слідству сформулювати об'єктивну та надійну доказову базу, яка стане основою для справедливого судового рішення.

Отже, розслідування злочинів, пов'язаних із організованою злочинністю, є складним і багатогранним процесом, у якому показання свідків відіграють важливу роль. Особливості роботи зі свідками вимагають комплексного підходу, що включає дотримання юридичних процедур, забезпечення захисту свідків, а також використання сучасних методик допиту та оцінки достовірності показань. Удосконалення нормативної бази, підвищення кваліфікації слідчих та впровадження нових технологій у цій сфері сприятимуть підвищенню ефективності боротьби з організованою злочинністю.

Список використаних джерел

1. Антипов В.Ю. Особливості доказування у справах, пов'язаних з організованою злочинністю. Теорія і практика права. 2022. № 4 (38). С. 21–28. DOI: <https://doi.org/10.2139/tippr.2022.4.38>.
2. Гаврилюк О.В. Захист свідків у кримінальному процесі: теоретико-правовий аспект. Кримінально-правова доктрина та практика. 2023. № 1 (25). С. 34–40.
3. Зайцев А.С. Використання свідчень у справах організованої злочинності: проблеми правозастосування. Право і суспільство. 2023. № 5 (58). С. 91–95. DOI: <https://doi.org/10.31521/pandp.2023.5.58>.
4. Карпенко Т.М. Методи забезпечення безпеки свідків у кримінальному процесі. Юридичний часопис Національного університету «Одеська юридична академія». 2024. № 3 (64). С. 56–62.
5. Лавров І.В. Психологічні аспекти роботи зі свідками у справах, пов'язаних із організованими злочинними групами. Психологія і право. 2024. Т. 9, № 2. С. 28–35. DOI: <https://doi.org/10.36261/psyandlaw.2024.9.2>.
6. Малуєк О.С. Правові аспекти угод зі свідками у кримінальних справах. Актуальні проблеми кримінального процесу. 2023. № 2 (47). С. 73–80.